

Să observăm că ceea ce tocmai am afirmat se aplică în cazul Annei Karenina, al lui Clark Kent, Hamlet și al multor alte personaje, dar nu în cazul tuturor personajelor de ficțiune. Nimeni (cu excepția specialiștilor în informații generale despre Nero Wolfe) nu ar ști cine a fost Dana Hammond și ce a făcut el. Cel mult se poate spune că, în romanul *In the Best Families* (publicat de Rex Stout în 1950), textul consemnează că un anumit bancher, pe nume Dana Hammond, a făcut așa și pe dincolo. Dana Hammond rămîne, ca să spunem așa, prizonierul partiturii sale primordiale. Dimpotrivă, dacă am vrea să cităm un bancher faimos și infam, l-am putea menționa pe baronul Nucingen, care a dobîndit cumva capacitatea de a trăi în afara romanelor lui Balzac, locul nașterii sale. Nucingen a devenit ceea ce anumite teorii estetice numesc „tip universal”. Dana Hammond, din păcate, nu a atins această performanță. Păcat.

În acest sens, trebuie să presupunem că anumite personaje de ficțiune dobîndesc un soi de existență independentă de partiturile lor inițiale. Cîți dintre cei care știu ce soartă a avut Anna Karenina au citit romanul lui Tolstoi? Și cîți dintre ei au auzit de ea mai degrabă din filme (în principal două, cu Greta Garbo) și seriale TV? Nu cunosc

răspunsul exact, dar pot spune cu siguranță că multe personaje de ficțiune „trăiesc” în afara partiturii care le-a dat viață, gravitînd într-o zonă a universului pe care ne e foarte greu să o delimităm. Unele dintre ele chiar migrează de la un text la altul, pentru că imaginația colectivă a făcut, de-a lungul secolelor, o investiție emoțională în ele și le-a transformat în indivizi „fluctuanți”. Majoritatea – dar nu toate – provin din mari opere de artă sau din mitologie. Astfel, comunitatea noastră de entități fluctuante îi include pe Hamlet și Robin Hood, Heathcliff și Milady, Leopold Bloom și Superman.

Cum întotdeauna am fost fascinat de personajele fluctuante, am inventat pastîșa literară de mai jos (cu scuzele de rigoare pentru această mică mostră de autoplagiere):

Viena, 1950. Au trecut douăzeci de ani, dar Sam Spade nu a renunțat la căutarea șoi-mului maltez. Persoana sa de contact e acum Harry Lime și ei vorbesc feriți de priviri în punctul cel mai de sus al caruselului de la Prater. Cînd coboară, fac cîteva pași împreună pînă la Mozart Café, unde Sam cîntă *As Time Goes By* la liră. La o masă din fund, cu o țigară atîrnîndu-i în colțul gurii și o expresie amară pe față, stă Rick. A găsit un indiciu în ziarele pe care i le-a adus Ugarte și acum îi arată lui Sam Spade o fotografie

a lui Ugarte: „Cairo!”, murmură detectivul. Rick își continuă relatarea: o dată cu intrarea sa triumfală în Paris împreună cu căpitanul Renault, ca membru al armatei de eliberare a lui de Gaulle, a auzit de o anume Dragon Lady (presupusa asasină a lui Robert Jordan în timpul Războiului Civil spaniol), pe care serviciul secret o pusese pe urmele șoimului. Ar trebui să ajungă în orice moment. Se deschide ușa și intră o femeie. „Ilsa!”, strigă Rick. „Brigid!”, strigă Sam Spade. „Anna Schmidt!”, strigă Lime. „Domnișoara Scarlett!”, strigă Sam, „te-ai întors! Să nu îl mai faci pe șeful meu să sufere”.

Din întunericul barului se ivește un individ cu un zîmbet sarcastic pe buze. E Philip Marlowe. „Să mergem, miss Marple”, îi spune el femeii. „Părintele Brown ne așteaptă în Baker Street.”²¹

Nu trebuie să citești textul original pentru a fi familiarizat cu un personaj fluctuant. Mulți cunosc personajul Ulise fără să fi citit *Odiseea* și milioane de copii care vorbesc despre Scufița Roșie nu au citit nici una din cele două surse ale poveștii sale: textul lui Charles Perrault și cel al fraților Grimm.

Transformarea într-o entitate fluctuantă nu depinde de calitățile estetice ale textului original. De ce atît de mulți oameni deplîng

soarta Annei Karenina, însă doar cîteva împătimiți ai lui Victor Hugo empatizează cu sinuciderea lui Cimourdain în *Anul 93*? Personal, mă impresionează mai mult destinul lui Cimourdain (un erou monumental) decît soarta acelei nefericite. Păcat – majoritatea simt exact opusul a ce simt eu. Cine, exceptînd fanii literaturii franceze, își mai amintește de Augustin Meaulnes? Și totuși, el a fost și continuă să fie protagonistul unui roman de mare valoare scris de Alain Fournier: *Le Grand Meaulnes (Cărarea pierdută)*. Anumiți cititori sensibili se pot implica atît de profund și de pasional în lectura acestor romane, încît îi primesc cu brațele deschise pe Augustin Meaulnes și Cimourdain în clubul lor. Dar cei mai mulți dintre cititorii de astăzi nu se așteaptă să dea nas în nas cu aceste personaje la un colț de stradă – chiar dacă recent am citit că, potrivit unui sondaj, o cincime dintre adolescenții britanici cred că Winston Churchill, Gandhi și Dickens sînt personaje de ficțiune, în vreme ce Sherlock Holmes și Eleanor Rigby au existat în realitate²². Se pare așadar că Churchill poate dobîndi statutul privilegiat de entitate ficțională fluctuantă, în vreme ce Augustin Meaulnes nu poate face asta.

Anumite personaje își datorează popularitatea cu precădere avatarului lor extratextual,

și nu rolului pe care îl joacă într-un text specific. Să luăm, de pildă, cazul Scufiței Roșii. În textul lui Perrault, micuța e înfulecată de lup și povestea se oprește aici, încurajînd reflecții grave asupra riscurilor pe care le implică imprudența. În textul fraților Grimm, intervine vînătorul, care îl ucide pe lup și le readuce la viață pe copilă și pe bunicuța ei. În zilele noastre, povestea pe care o știu toate mamele și copiii nu e nici a lui Perrault, nici a fraților Grimm. Finalul fericit provine din versiunea fraților Grimm, însă multe alte detalii reprezintă un soi de amalgam al ambelor versiuni. Scufița Roșie pe care o știm noi își are originile într-o *partitură fluctuantă*, mai mult sau mai puțin asemănătoare celei spuse de mame și de povestitorii de astăzi.

Multe personaje mitice aparțineau acestui teritoriu comun înainte de a intra într-un text anume. Oedip a fost o figură prezentă în multe legende orale înainte de a deveni subiectul piesei lui Sofocle. După atîtea transpuneri pe peliculă, cei trei muschetari au încetat să mai fie cei ai lui Dumas. Fiecare cititor al povestirilor despre Nero Wolfe știe că el locuiește în Manhattan, într-o casă din piatră roșiată de pe West 35th Street – dar romanele lui Rex Stout menționează cel puțin zece numere diferite ale

casei. La un moment dat, un soi de acord tacit i-a convins pe fanii lui Wolfe că adevăratul număr era 454 ; și apoi, pe 22 iunie 1996, orașul New York și un club numit Wolfe Pack i-a onorat pe Rex Stout și pe Nero Wolfe cu o placă de bronz la numărul 454 pe West 35th Street, certificînd astfel locul ca sit al casei de piatră fictive.

La fel, Dido, Medeea, Don Quijote, doamna Bovary, Holden Caulfield, Jay Gatsby, Philip Marlowe, inspectorul Maigret și Hercule Poirot au ajuns cu toții să trăiască în afara partiturilor lor originale și chiar și cei care nu i-au citit vreodată pe Vergiliu, Euripide, Cervantes, Flaubert, Salinger, Fitzgerald, Chandler, Simenon sau Christie pot afirma ceva adevărat despre aceste personaje. Fiind independente de text și de lumea posibilă în care s-au născut, acestea circulă (într-un fel) printre noi, iar nouă ne vine greu să le concepem altfel decît ca persoane reale. De aceea, le preluăm nu doar ca modele în viața noastră, ci și ca modele în viața altora. Spunem despre un cunoscut că suferă de complexul lui Oedip, că are un apetit gargantuesc, că este mai gelos decît Othello, că e mai frămîntat de îndoieli decît Hamlet ori că este mai zgîrcit decît Scrooge.